

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

2015

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 70

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 7.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**GO SWAYA TEKATLHAOLOGANYO**

- Ka lebaka la gore nepo e lebešitšwe go kwešišo, mopeleto le polelo tša go phošagala dikarabong ga tša swanela go otlwa, ka ntle le ge fela diphošo tša mohuta woo di fetola tlhalošo/kwešišo. (Diphošo di swanetše go bontšhwa). Ge molekwa a diriša mantšu a polelo yeo a sa lekwego ka yona, hlokomologa mantšu ao, gomme ge karabo e tšweletšwa gabotse, se mo otle. Le ge go le bjalo, ge lentšu la polelo ye nngwe le dirišwa mo sengwalong gomme le nepiša karabo, gona karabo yeo e tla amogelwa.
- Mo go dipotšišopulego, ga go meputso ye e tlogo fiwa go dikarabo tša EE/AOWA goba Ke a dumela/Ga ke dumele. Go swanetše go fiwa lebaka la karabo yeo.
- Ga go meputso ye e tlogo fiwa go dikarabo tša NNETE/MAAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Go swanetše go fiwa lebaka la karabo yeo.
- Ge go nyakega dikarabo tša lentšu le tee, gomme molekwa a fa lefoko ka moka, swaya karabo ya nnete ge fela lentšu la nnete/karabo le/e thaletšwe.
- Ge dintlha tše pedi goba tše tharo di nyakega gomme gwa fiwa tše ntši, swaya fela tše pedi goba tše tharo.
- Amogela mebolelwana.

POTŠIŠO YA 1**1.1 SETŠWELETŠWA SA A**

- 1.1.1 Šwalalantše. (1)
- 1.1.2 Go nyakega thuto ye kgolo. (1)
- 1.1.3 *Heroin*, sebolayamagotlo, sebolayaditwatši le diokobatši tše dingwe tša malwetši a go fapana. (Tše pedi tša tše) (2)
- 1.1.4 Temana ya bobedi, e re utollela theko ya seokobatši se. E laetša gape le gore badiriši ba *nyaope* ba ka dira se sengwe le se sengwe gore ba hwetše tšhelete ya go e reka mola temana ya boraro e tšweletša Nkhoho yo e lego lekgoba la *nyaope* ka lebaka la khuetšo ya segwera. O kgotlelela ditlhohele ka moka tšeo di tlišwago ke *nyaope* go swana le go hlobaela bošego, letšhologo le lehlato. (4)
- 1.1.5
- Go hlamola > go bolela
 - Ba nkgoga ka nko ka wela > go dira tšeo bagwera ba rego o di dire/ba nkišeletša/ba nhlohleletša.
 - Go botša serokaphatla > go bolela taba thwi.
 - A inama sa mo tshela > go ineela. (4)
- 1.1.6 Balekwa ba tla tšweletša diponelopele tša go fapana. Mohlala:
- Kabelo e tlo ba segwahla bophelong (molwetši).
 - Ka ge tirišo ya *nyaope* e le kgahlanong le molao, Kabelo a ka swarwa a ya kgolegong.
 - A ka fetoga lehodu go ya go ile.
 - A ka fetoga go ba lekgoba la *nyaope* bophelong bja gagwe ka moka.
 - A ka feleletša a hwile. (Kgetha tše pedi fela) (2)

- 1.1.7 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala:
- E humiša barekiši ba yona.
 - Go na le nyakego ye ntši ya *nyaope* gare ga bafsa.
 - Go hloka maikarabelo ga bafsa.
 - Go gapša ke mogofe ga bafsa, le tše dingwe.
 - Go tšea tsogolekobong ga maphodisa a mangwe.
- (Tše pedi tša tše) (2)

- 1.1.8 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala:
- Dithutotlhahlo tše di fiwago bafsa ba go diriša *nyaope* di ba thuša go tlogela le go hloya *nyaope*.
 - Go hwetša thekgo ya go ya go ile.
 - Go kgaogana le bagwera bao a bego a phela le bona.
 - Ba bangwe ba badiriši ba *nyaope* le ge ba išitšwe mafelong a tshokollo ya monagano ba boa e sa le makgoba a *nyaope*.
 - Go se hwetše thekgo ya go ya go ile.
 - Go se kgaogane le bagwera bao a bego a phela le bona.
- (2)

- 1.1.9 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana. Mohlala:
- Maikutlo a go nyama: motswadi o nyamišwa ke ngwana yo a dirišago *nyaope* ka go tseba gore ga a na bokamoso.
 - Maikutlo a pefelo: motswadi o befedišwa ke ngwana yo a dirišago *nyaope* etšwe a godišitšwe gabotse.
 - Maikutlo a kwelobohloko: motswadi o kwela ngwana bohloko ka go tseba gore ge a diriša *nyaope* ga a na bokamoso.
 - Maikutlo a kgakanego, le tše dingwe.
- (2)

1.2 SETŠWELETŠWA SA B

- 1.2.1 B/Bafsa bao ba dirišago diokobatši. (1)

- 1.2.2
- Ditšweletšwa ka bobedi bja tšona di mabapi le tirišo ya diokobatši.
 - Setšweletšweng sa A temaneng ya 3 go laetšwa ka mokgwa woo dipalopalo tša bafsa bao ba šomišago diokobatši di golelago godimo ka gona, mola setšweletšwa sa B se bontšha bontši bja bafsa bao ba šomišago diokobatši.
 - Ditšweletšwa di bontšha khuetšo ya segwera tirišong ya diokobatši.
- (3)

- 1.2.3 Seswantšho se laetša:
- Bafsa bao ba tšhabilego sekolong gomme ba duletše go kgoga diokobatši.
 - Mola ba bangwe ba bafsa ba lehono le bona ba diriša diokobatši ka nako ya sekolo.
- (2)

- 1.2.4
- Kgarebe foreiming ya B e robetše molaleng ka lebaka la go tagwa ke diokobatši/dinotagi.
 - Go laetša go hloka maikarabelo.
 - Go se ithate.
- (Tše pedi fela) (2)
- 1.2.5
- Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala:
Ee, go kgoga diokobatši le go tsena sekolo ga di sepelelane, ka gona di ka se dirwe ka nako e tee tša kgonagala.
- (Karabo ye e abelwe meputso ye 2) (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2****Mokgwa wa go swaya kakaretšo:****Kabo ya meputso:**

D = Dintlha

P = Polelo

M = Mantšu

D = Dintlha tše šupa (7) tše di tšweleditšwego = meputso ye šupa (7)

P = Polelo = (3)

Palomoka ya meputso: (10)

Kabo ya meputso ya polelo

- Moputso o 1 o abelwa dintlha tše 1–3.
- Meputso ye 2 e abelwa dintlha tše 4–5.
- Meputso ye 3 e abelwa dintlha tše 6–7.

Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a ngwalolotše dintlha:

- 0 ge a ngwalolotše dintlha tše 6–7.
- Moputso o 1 ge a ngwalolotše dintlha tše 1–5.

ELA HLOKO:**Palo ya mantšu:**

- Baswai ba swanetše go kgonthişiša palo ya mantšu ao a ngwadilwego.
- Molekwa ga se a swanela go fokoletšwa meputso ge a sa laetša palo ya mantšu goba ge a sa bala mantšu gabotse.
Ge palo ya mantšu e feta ao a nyakegago, bala a mahlano ka morago ga ao a nyakegago gomme o hlokomologe ao a šetšego.

Mohlala wa karabo:

Bakgathatema ba bohlokwa thutong ke motswadi, morutiši le morutwana. Motswadi o hlohleletša morutwana go ba le maikemišetšo bophelong bja gagwe. Motswadi o na le maikarabelo a go fa ngwana thekgo ya maleba. Morutwana o na le maikarabelo a go obamela melao ka moka ya sekolo. Morutwana o na le maikarabelo a go efoga tšohle tše mpe tše di ka mo šitišago go ithuta. Maikarabelo a morutiši ke go hlompha seriti le ditokelo tša barutwana. Maikarabelo a morutiši ke go dira mošomo wa gagwe ka tshwanelo.

	DINTLHA KA MOKGWA WA GO NGWALOLLA		DINTLHA KA MANTŠU A MOLEKWA
1	'Motswadi, morutiši le morutwana ke bakgathatema ba bohlokwa thutong.'	A	Bakgathatema ba bohlokwa thutong ke motswadi, morutiši le morutwana.
2	'Mmagwe o be a fela a mmotša ka bohlokwa bja go ba le maikemišetšo le go fihlelela maikemišetšo ao.'	B	Motswadi o hlohleletša morutwana go ba le maikemišetšo bophelong bja gagwe.
3	'Motswadi o na le maikarabelo a go fa ngwana thekgo yeo a e hlokago ka go mo hlolela legae leo le loketšego go ithuta.'	C	Motswadi o na le maikarabelo a go fa ngwana thekgo ya maleba.
4	'Morutwana o na le maikarabelo a go obamela molao wa sekolo, go ithuta, go theeletša le go hlompha barutiši, go dira mešomo ya gagwe, go kgatha tema dipapading.'	D	Morutwana o na le maikarabelo a go obamela melao ka moka ya sekolo.
5	'Morutwana o na le maikarabelo a go široga tšohle tšeo di šitišago tshepedišo ya go ithuta.'	E	Morutwana o na le maikarabelo a go efoga tšohle tše mpe tšeo di ka mo šitišago go ithuta.
6	'Morutiši yena o na le maikarabelo a go hlompha seriti le ditokelo tša barutwana.'	F	Maikarabelo a morutiši ke go hlompha seriti le ditokelo tša barutwana.
7	'Maikarabelo a morutiši ke go fihla mošomong ka nako gomme o šetša gore nako ya morutwana ga e senyege fela. O itokišetša dithuto gabotse. O tseba bokgoni le mafokodi a barutwana gomme maitshwaro a gagwe ke a maleba.'	G	Maikarabelo a morutiši ke go dira mošomo wa gagwe ka tshwanelo.

[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**GO SWAYA KAROLO YA C**

- Mopeleto:
 - Dikarabo tša lentšu le tee di swaiwe go ba tše di nepagetšego le ge mopeleto o phošagetše, ka ntle le ge phošo e fetola tlhalošo ya lentšu.
 - Dikarabong tša lefoko le le phethagetšego, mopeleto wo o phošagetšego o tlo otlwa ge phošo e tšwelela mo go sebopepo sa polelo ye go lekwago ka yona.
 - Ge go lekwa kopafatšo, karabo e swanetše go bontšhwa ka nepagalo.
- Dibopego tša polelo di swanetše go nepiša popopolelo, di be di tšweletšwe ka botlalo mafoko go ya ka taelo.
- Mabapi le dipotšišokopana tša go fapafapana tša go kgethwa, amogela BOBEDI tlhaka ya go nyalelana le karabo ya go nepagala LE/GOBA karabo ya go nepagala ya go ngwolwa ka botlalo.

POTŠIŠO YA 3

- 3.1 C/Bolao bja mabusebuse. (1)
- 3.2 Tliša bolao bja kgale re go fe bjo o bo bonago mo ka R1 500 fela. (1)
- 3.3
- Poeletšo ya leina le 'BOLAO' e gatelela gore lebenkele le rekiša malao fela.
 - Mmapatši o gwaletša/goketša bareki. (2)
- 3.4 Seswantšho sa bolao/tirišo ya fonte ye kgolo/polelo ya go goketša/polelo ya go jabetša/Go iketla ga kgarebe bolaong. (Tše pedi tša tše) (2)
- 3.5
- Gore bareki bao ba nago le kgahlego ba kgone go ikopanya le yena ka mogala.
 - Go fihlelela bareki gabonolo. (2)
- 3.6 Maikutlo a kgotsofalo/boiketlo/lethabo. Sefahlego se edile ebile o a myemyela. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 4

- 4.1 A/Lethabo la batswadi le morwa ge a tšweletše dithutong. (1)
- 4.2 Monareng. (1)
- 4.3 Sefahlego sa seologa se bontšha makalo mola sa tatagwe se bontšha lethabo. Morwa o makatšwa ke gore ke kgale ba tsebile ka katlego ya gagwe. (2)

- 4.4 Pudula ya monagano, e laetša seo se gopolwago ntle le go bolelwa ka go hlaboša lentšu. (2)
- 4.5 O šomile senna > Mmagosealoga o lebogiša sealoga ge se šomile gabotse kudu dithutong. (2)
- 4.6
- Ke maikutlo a lethabo/boikgantšho, batswadi ba thabišitšwe ke ge morwa wa bona a alogile dithutong. Batswadi ba bonala ba thabile, ba sega.
 - Maikutlo a makalo. Morwa o makatšwa ke gore batswadi ba thabišitšwe ke eng ka tsela ye e le kgale ba tseba ditaba tše. Sefahlego sa sealoga se laetša makalo. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Ikgantšha (1)
- 5.2 Go laetša bonnyane. (1)
- 5.3 **Mošomong** e laetša lefelo moo kgethologanyo e diregago gona. **Gabotse** e hlaloša mokgwa. (2)
- 5.4 Diparonimi ke mantšu ao a tšwago modung o tee. Mohlala: Fapana/Phapano/Fapanego. (2)
- 5.5 Barutwana ba **bona** dipoelo tša molekwana. Tate o **bona** gore o tla fihla lehono. Bana ba **bona** ba tšweletše ka moka. (A mabedi fela) (2)
- 5.6 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana go ya ka dikgopolo tša bona. Mohlala: Ee, modudi yo mongwe le yo mongwe ka mo nageng o šireleditšwe ke molaotheo wa naga/Mehlobo ya go fapana ka mo nageng e phedišana mmogo ntle le kgethologanyo ya ditšo. Aowa, batho ba bangwe ba sa kgetholla ba bangwe go ya ka semorafe. Mešomong kgethollo e sa le gona. (Karabo ya maleba e tla amogelwa) (2)
- [10]**

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70